

AQ-13008

Seat No. _____

M. A. (Sem - IV) (Non CBCS) Examination**March / April – 2016****Sanskrit : Paper - XVII****(Modern Sanskrit Literature)****(१) शिवराजविजयम् (निःश्वास १-२)****(२) छायाशाकुन्तलम्**

Time : 3 Hours]

[Total Marks : 70

- १ (अ) नीचेनाभिंथी कोष्ठपक्षे गद्यभंडोऽनो अनुवाद करो : १०
- 1 (a) Translate any **two** of the following passage : 10

(१) अयमेव अहोरात्रं जनयति, अयमेव वत्सरं द्वारशसु भागेषु विभनक्ति, अयमेव कारणं षण्णामृतूनाम्, एष एवाङ्गीकरोति उत्तरं दक्षिणं चायनम् । एनेनैव सम्पादिता युगभेदाः, एनेनैव कृताः कल्पभेदाः, एनमेवाश्रित्य भवति परमेष्ठिनः परार्द्धसंख्या, असावेव चर्लति बर्भर्ति, जर्हति च जगत्, वेदा एतस्यैव वन्दिनः, गायत्रीह अमुमेवाहर अनुमेव गायति ब्रह्मनिष्ठा ब्राह्मणा रुपतिष्ठस्ते । धन्य एष कुलमूलं श्रीरामचन्द्रस्य । प्रणम्य एष विश्वेषामिति उदेष्यन्तं भास्वन्तं प्रणमन् निजपर्णकुटीरात् निश्चक्राम कश्चिद् गुरुसेवनपटुर्विप्रबटुः । “अहो ! चिररात्राय सुप्तोऽऽम्, स्वप्नजालपरन्त्रोणैव महान् पुण्यमयः समयोऽतिवाहितः, सन्ध्योपासनसमयोऽयमस्मद्गुरुचरणानाम्, तत्सपदि अवचिनोमि कुसुमानि” इति चिन्तयन् कदलीदलमेकमाकुञ्च्य, तृणशकलैः सन्धाय, सपुहलं विधाय पुष्पावचयं कर्तुमारेभे ।

(२) अथ “वीरे ! गृहीतमखिलं वित्तं, पराजिता आर्यसेना, बन्दीकृता वयम् सज्जितममलं यशः, इतोऽपि न शाम्यति ते क्रोधश्चेदस्माँस्ताडय, मारय, छिन्धि, भिन्धि, पातय, मज्जय, खण्डय, कर्तय, ज्वलय, किन्तु त्यजेमामकिञ्जिकरीं जडां महादेव प्रतिमाम् । पद्येतं न स्वीकरोषि तद् गृहाणास्यत्तोऽन्यदपि सुवर्णकोटिद्वयम्, त्रायस्व, मा एनां भगवन्मूर्तिं स्प्रक्षीः” इति साम्रेडं कथयत्सु रुदत्सु पतत्सु विलुण्ठत्सु प्रणमत्सु च पूजकवर्गेषु “नाहं मूर्तिर्विक्रीणामि किन्तु भिनद्धि” इति संगर्ज्य जनतायाः हाहाकारकलललमाकर्णयन् धोरगदया मूर्तिमतुगुटत् । गदापातसमकालमेव चानेकार्बुदपद्ममुद्रामूल्यानि रत्नानि मूर्तिमध्यादुच्छलितानि परितोऽवाकीर्यन्त । स च दग्धमुखः तानि रत्नानि मूर्तिखण्डानि च क्रमेलकपृष्ठेष्वारोप्ये सिन्धुनदमवतीर्य स्वकीयां विजयध्वजिनीं गजिनी नाम राजधानीं प्राविशत् ।

(૩) અથ જગતઃ પ્રભાજાલમાકૃષ્ય કમલાનિ સમુદ્રય કોકાન્ સશોકીકૃત્ય સકલચરાચર ચક્ષુસઞ્જારશક્તિં શિથિલીકૃત્ય કુણ્ડલનેવ નિજમણ્ડલેન પશ્ચિમામાર્શા ભૂષયન્ વારુણી સેવનેનૈવ માઞ્જિષ્ઠ-મઞ્જિમ-રઞ્જિત-અનવરત-ભ્રમણ-પરિશ્રમશ્રાન્ત ઇવ સુષુપ્તુઃ સ્લેષ્ઠગણ દુરાચાર દુઃખાક્રાન્ત વસુમતી વેદનામિવ સમુદ્રશાયિનિ નિવિવેદયિષુઃ લૈદિકધર્મધ્વંસદર્શનસઞ્જાતનિર્વેદ ઇવ ગિરિગટનેષુ પવિશ્ય તપશ્ચિકીર્ણુઃ, ધર્મતાપતપ્ત ઇવ સમુદ્રજલે સિસ્નાસુઃ સાયં સમયમવગત્ય સન્ધ્યોપાસનમિવ વિધિત્સુઃ નાસ્તિ કોઽપિ મત્કુલે યઃ સકળગ્રાહં ધર્મધ્વંસિનો યવનહતકાન્ યજ્ઞિયાદસ્માદ્ ભારતગર્ભાન્ નિસ્સારયેદિતિ ચિન્તાક્રાન્ત ઇવ કન્દિરકન્દરેષુ પ્રવિવિશ્વર્ભગવાન્ ભાસ્વાન્ ।

(૪) અહો ! દુર્ગમતા મહારાષ્ટ્રદેશસ્ય । અહો, દુરાધર્ષતા મહારાષ્ટ્રાણામ્ । અહો, વીરતા શિવવીરસ્ય । અહો, નિર્ભયતા એતત્સેનાનીનામ્ । અહો, ત્વરિતગતિરેતદ્દ્યોટલાનામ્ આઃ કિં કથયમઃ ? દૃષ્ટ્વૈવ ચમત્કારં શિવવીરચન્દ્રહાસસ્ય ન વયં પારયામો ધૈર્યં ધર્તુમ્, ન ચ શક્નુમો યુદ્ધસ્થાને સ્થાતુમ્ કો નામ દ્વિશિરાઃ યઃ શિવેન યોદ્ધં ગચ્છેત્ ? કશ્ચ નામ દ્વિપૃષ્ઠો યસ્તદ્ભટૈરપિ છલાલાપં વિદધ્યાત્ ? લયં બલિનઃ અસ્માકીના મહતી સેના, તથાપિ ન જાનીમઃ, કિમિતિ કમ્પત ઇવ ક્ષુભ્યતીવ ચ હૃદયમ્ । “યવનાનાં પરાજયો ભવિષ્યતિ, અપજલખાનો વિનઙ્ક્ષ્યતિ” ઇતિ ન વિઘ્નઃ કો જપતીવ કર્ણે, લિખતીન સમ્મુખે, ક્ષિપતીવ ચાન્તઃકરણે । મા સ્મ ભોઃ મૈવં સ્યાત્, રક્ષ ભોઃ ! રક્ષ જગદીશ્વર !

- ૧ (બ) નીચેનામાંથી કોઈપણ બે સંદર્ભ સહિત સમજાવો : ૬
- 1 (b) Explain with reference to the context any two of the following : 6
- (૧) લન્યલે ! મા ભૈષીઃ । પુત્રિ ! ત્વાં માતુઃ સમીપે પ્રાપયિષ્યામઃ ।
- (૨) કેવલં દક્ષિણદેશેઽધુનાઽપ્યસ્ય પરિપૂર્ણો નાધિકારઃ સંવૃત્તઃ ।
- (૩) સ્વયમેવ ત્વં દીર્ઘદાવદહને પતઙ્ગાપિતોઽસિ ।
- (૪) લાર્યં વા સાધયેયં દેહં વા પાતયેયમ્ ।

- ૨ અમ્બિકાદત્ત વ્યાસની શૈલીની વિલક્ષણતાઓ વર્ણવો. ૧૨
- 2 Describe the peculiarities of the literary style of અમ્બિકાદત્ત વ્યાસ. 12

અથવા/OR

- ૨ શિવરાજ્ય વિજયને સાહિત્યપ્રકાર દર્શાવો અને આધુનિક નવલકથા તરીકે તેનું મૂલ્યાંકન કરો. ૧૨
- 2 State the literary form of શિવરાજવિજય and evaluate as a modern novel of the same. 12

- ૩ કોઈ પણ બે પર નોંધ લખો : ૧૨
- ૩ Write notes on any **two** of the following : 12
- (૧) દ્વિતીયનિઃશ્વાસસ્ય કથા પ્રસંગાઃ
 (૨) ભારતરાષ્ટ્રસ્ય દુર્દશાવર્ણનમ્
 (૩) શિવરાજવિજયે રાષ્ટ્રગૌરવમ્
 (૪) સ્વામિભક્તઃ દૌવારિકઃ
- ૪ (અ) નીચેનામાંથી કોઈ પણ ત્રણ શ્લોકોનો અનુવાદ કરો : ૯
- 4 (a) Translate any **three** of the following verses : 9
- (૧) અત્ર સ્વયં ત્રિભુવનસ્ય પિતેવ વન્ધઃ
 સિદ્ધેશ્વરઃ કુલપતિર્જગતાં હિત્વર્થમ્
 શાન્તાત્મભિર્મુનિગણૈઃ સહ શાશ્વતસ્થો
 વાસં કરોતિ ભગવાન્ખલુ કાશ્યપોડસૌ ॥ ૩ ॥
- (૨) કુઞ્જેષુ મુગ્ધમધુપસ્વનમઞ્જુલેષુ
 પર્યન્તચારુકદલીતરુશીતલેષુ ।
 યત્ર પ્રિયાસહચરસ્ય નિમેષકલ્પા
 ગ્રીષ્મે મમ પ્રણયિનો દિવસા વ્યતીતાઃ ॥ ૭ ॥
- (૩) સ્વયં ગેહે લક્ષ્મીરિવ સમુપલબ્ધા તવ પુન—
 વિમોહાદાસીદ્વા કિમપિ હૃદયં તત્ર વિરસમ્ ।
 સ્વયં ત્યક્તા કાન્તા તવ કથમિદાનીં તુ સુલભા
 વિધૌ કષ્ટં વામે વિરમ વિરમારણ્યસદિતાત્ ॥ ૧૭ ॥
- (૪) ઇયં તે બાષ્પાર્દ્રા દ્રવિતહૃદયાનન્દલુલિતા
 નિજં સ્નેહોત્કર્ષં મુખશશિનિ કુર્વત્યુપગતમ્ ।
 સમુત્પશ્યન્તીવ પ્રિયતનયમસ્મિન્મૃગશિશૌ
 વિકલ્પૈર્વાત્સલ્પાદ્ વિકિરતિ સુધાં દૃષ્ટિરલસા ॥ ૨૩ ॥
- (૫) હા હા દેવિ પ્રણયદિવસાનાવયોઃ સ્વપ્નભાસઃ
 સ્મૃત્વા સ્મૃત્વા હૃદયમધુના ભિદ્યતેઽસન્નિધૌ તે ।
 યે યે સ્નિગ્ધાઃ પ્રિયતમજને સન્નિકૃષ્ટે સુખાન્તા—
 સ્તે તે ભાવા વિરહસમયે દુઃખમુત્પાદયન્તિ ॥ ૩૭ ॥
- (૬) યત્ર પ્રેમસાર્દ્રગાઢકરુણા વ્યર્થા વિલાપા ભવ—
 ન્યાયાસાશ્ચ મનોરથપ્રતિવિધૌ યત્રૈવ મિથ્યા ખલુ ।
 આજીવં પ્રિયવિપ્રયોગદહનૈરુષ્ણૈસ્તુ બાષ્પામ્બુભિઃ
 દૌર્ભાગ્યે મમ તત્ર હા પ્રિયતમે શિષ્ટં ચિરં રોદનમ્ ॥ ૫૦ ॥

- ૪ (બ) કોઈપણ બે સંદર્ભ સહિત સમજાવો : ૬
- 4 (b) Explain with reference to the context any **two** of the following : 6
- (૧) ગોપનીયોઽયં વૃત્તાન્તઃ ।
- (૨) જાતે સત્યમેવૈતત્ । શ્રૂયન્તે મયાપિ મહારાજદુષ્યન્તવચનાનિ ।
- (૩) હા ધિક્ ! હૃદયમર્મચ્છિદોઽમી કથાપ્રસન્ના ભવિષ્યન્તિ ।
- (૪) બલવતી ખલુ વા ભવિતવ્યતા ।
- ૫ કોઈપણ બે પર નોંધ લખો : ૧૫
- 5 Write notes on any **two** : 15
- (૧) અનસૂયાપ્રિયંવદયોઃ પાત્રનિરૂપણમ્
- (૨) છાયાશાકુન્તલે ભવભૂતેઃ પ્રભાવઃ
- (૩) છાયાશાકુન્તલે કરુણરસમ્
- (૪) છાયાશાકુન્તલે પ્રકૃતિવર્ણનમ્
-